

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

(עמודים 159-178 בספר הלימוד)

חלק א: הבעל שם טוב ותורת החסידות

1. מאכזבה משיחית גדולה ללידתה של תורה רוחנית חדשה (עמ' 162-160)

ההתמודדות הראשונית שלנו בבואנו לספר על תנועת החסידות היא הפער שבין הרעיונות והתפיסות שהביאו לצמיחתה את תנועת החסידות ושאינו אותה בראשיתה, לבין החסידויות השונות שאנו מכירים (או לא מכירים) כיום. למרות הפער, אנו ממליצים לפתוח את הנושא מאיסוף מידע ורשמים מהתלמידים: שאלו את הכיתה מה האסוציאציות שלהם למילים 'חסידים' או 'חסידות'? פעילות כזו תניב שלל מילים ומושגים, כגון: חרדים, שמחה, רב, ריקודים, ישיבה, משיח, ברסלב, צדיק, טיש, בני ברק/מאה שערים, אומן, כיפות לבנות, ועוד.

לעיתים קרובות תלמידים יגלו סקרנות ועניין, ויהיו להם שאלות רבות, שניתן לענות עליהם בקצרה תוך כדי כתיבתן על הלוח (למה הם מתלבשים משונה? האם הנשים באמת מגלחות את שער ראשן? באיזה גיל הם מתחתנים?)

לסיכום חלק זה של השיעור, ניתן להראות [סרטון פרסומת משעשע \(ביטוח ישיר\)](#). בצפייה שנייה כדאי לבקש מהתלמידים לציין מאפיינים חסידיים העולים בפרסומת, ולהרחיב על כך בהתאם לעניין שמגלים התלמידים. (לדוגמא, בסוף, "שכוייד" – שרבים לא מודעים לכך שמדובר בברכת "יישר כוח!")

סרטון נוסף שניתן להראות הוא סרטון של [שירה וריקוד ברסלבי טיפוס](#).

נקודות לדיון לאחר צפייה:

- מה הרגשתם במהלך הצפייה?
- מה, לדעתכם, מרגישים החסידים השרים?
- מדוע הם מחזיקים ידיים?
- מדוע, לדעתכם, רבים מהשירים החסידיים הם ניגונים, מנגינה ללא מילים?
- מי חסרות בחגיגה? איפה הן? מדוע?
- כיצד לבושם של החסידים מבטא אורחות חיים שמרניות?
- בכל זאת, המודרנה חודרת אט-אט גם בקהילות חרדיות וחסידיות. מה הביטוי לכך בסרטון שראינו?

לחלופין, ניתן לצפות בריקוד חסידי [בישי' של הרב בידרמן](#).

למורה: **טיש** (ביידיש: שולחן) הוא אירוע הנערך בחצרות אדמו"רים חסידיים. ה'רבה' עורך שולחן ומזמין את חסידיו, בדרך כלל בשבתות ובחגים. החסידים אוכלים מעט, ורוקדים ושרים הרבה, ומקשיבים לדרשה של האדמו"ר, בדרך כלל על פרשת השבוע.

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס

תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.

מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

אדמו"ר – קיצור של 'אדוננו, מורנו ורבנו' – כינוי של כבוד לרב של קהילת החסידים. בראש כל קהילת חסידים עומד אדמו"ר והתפקיד בדרך כלל עובר מאב לבן.

הצעה לפעילות:

חלוקת הכיתות לזוגות / שלשות – וכל קבוצה צריכה למצוא באינטרנט פירוש למושג בלקסיקון החסידי, ולצייר / להציג את המושג ואת פירושו במליאה.

מושגים לדוגמא: טיש, אדמו"ר, מצווה טאנץ, חצר חסידית, מאה שערים, בני ברק, קפוטה, גרטל, שטריימל, מלווה מלכה, דביקות, שטעטל, 'צדיק', חרדים, שמרנות דתית, 'מתנגדים' ועוד.

הערה למורה: בנוסף לדברי ההקדמה בפרק כדאי לקרוא על הרקע ההיסטורי של צמיחת תנועת החסידות בעמ' 177-178. לאחר הקדמה, ניתן לשאול את התלמידים מمتי לדעתם קיימת תנועת החסידות? ולספר שמדובר בתנועה לא כל כך וותיקה, שהחלה מאדם אחד, ושהתפשטה במהירות, באמצע המאה ה-18. כמובן שאפשר שהתלמידים או המורה יקריאו בכיתה את המידה בעמודים 162-160, אך אנו ממליצים להעביר לתלמידים את המידע בעל פה בצורת סיפור-היסטורי, תוך כתיבת מילות-מפתח על הלוח.

2. אחיזת עיניים (עמ' 163-164)

כידוע, וכפי שמוזכר בסוף הפרק הקודם בספר, תנועת החסידות הושפעה רבות מעולם הקבלה. אחד המאפיינים המרכזיים בעולם המיסטיקה והקבלה, ובעקבותיהם גם בחסידות, הוא התפיסה שהעולם שאנו תופסים בחושינו הוא רק ביטוי שטחי וגשמי לעולמות רוחניים עליונים, עוצמתיים ומשמעותיים. העולם החומרי נתפש כ'אחיזת עיניים', מעין 'פטה-מורגנה'. יש פער בין מה שאנו חשים לבין האמת. תפקידו של האדם בעולם, על פי גישה זו, הוא לנסות לחפש בעולם המעשה רמזים לביטוייו השונים של האלוהות.

בעולם החסידי יש מקום נכבד למושג "הסתרת פנים" של האל, ולסיפורים המציגים חשדנות כלפי העולם, כפי שאנו תופסים אותו בחושינו. סיפורים אלו מציגים סתירה מהותית בין עולם המעשה לעולמות העליונים, בין מה שמתחזה להיות אמת, לבין האמת עצמה.

על האדם לגבור על מכשולים ומחיצות, אמיתיות ומדומות, על מנת לגלות את סודות האלוהות.

הפסוק מספר דברים (ל"ב, 20-21) "וַיֹּאמֶר, אֶסְתִּירָה פְּנֵי מַהֵם אֶרְאֶה, מָה אַחֲרֵיתָם: כִּי דֹר תִּהְיֶה הַמָּה, בְּנֵים לֹא-אִמֵּן בָּם" הוא אבן תשתית לדרשות ולסיפורים חסידיים אודות האל שיש להתאמץ ולגלות אותו, היות והוא מסתיר פניו, כבעין משחק מחבואים.

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס

תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.

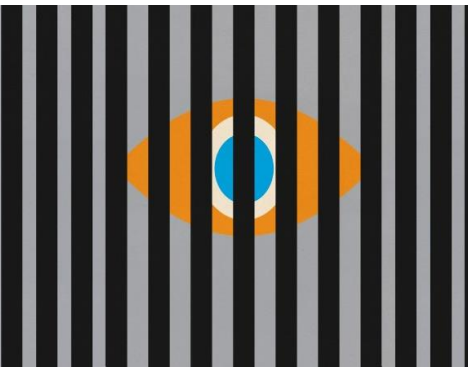
מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

הסיפור, שהינו בעצם משל, המובא בעמוד 163, טיפוסי לסיפורים חסידיים רבים בהם האל מומשל למלך המתגורר בארמון מוקף חומות ומכשולים. לקראת קריאת הסיפור בכיתה, אפשר לשאול את התלמידים - אלו אגדות הם מכירים שבהן דמות מצויה בתוך ארמון מוקף חומות ומכשולים? אפשר להיזכר בסיפור על "היפיפייה הנרדמת" או "רפונזל" (שהסרט "פלונטר", שאולי מוכר לתלמידים, מבוסס עליו). אסוציאציות אלו יכולות לסייע לתלמידים להתחבר לסיפור החסידי שלנו, ולהתחיל לפענח את המשמעות הסמלית של המשל, על מאפייניו השונים. כמובן שלהבדיל, בעוד סיפורי העם מספרים על הנסיך שנלחם בדרקונים ומכשולים כדי להגיע לנסיכה המחכה בארמון, כאן הפרס הוא התגלות האל והאמת על העולם.

הצעה נוספת להקדמה (או, לחלופין כהעשרה בסיום הקטע) לקריאת הסיפור החסידי הוא קריאת הסיפור / משל של **קפקא "לפני החוק"** (בתרגומים אחרים נקרא "לפני שער החוק"). זהו סיפור קצר המזכיר מוטיבים מרכזיים שבסיפור החסידי 'אחיזת עיניים', והוא כלול גם בספרו הנודע, "המשפט". ניתן להראות את הסרטון הקצר במקום הקראת הסיפור של קפקא. הוא ממחיש מצוין את תחושת האין אונים, חוסר ההיגיון והצדק, הייאוש הקיומי. בסיפור של קפקא הרעיון הערטיילאי של "החוק" הופך להיות מושג גשמי, ממש מקום שנקרא כך, והמציאות והדמיון מעורבבים ונותנים תחושת אי וודאות.

ניתן לבקש לאסוף את תחושות התלמידים לאחר הצפייה/קריאה, ולאחר לימוד הסיפור 'אחיזת עיניים' לבדוק מה דומה ומה שונה, בין שני המשלים. כמובן שההבדל המרכזי הוא הסיום – בעוד הסיפור החסידי מסתיים ב'הפי אנד' - האדם שניצח (את עצמו..). זוכה להגיע למקום אליו חתר, בזכות אהבה גדולה לקב"ה, דמותו של יוסף ק. (שניתן גם לראות בו את היהודי הנצחי, או לחלופין את האדם המודרני) מסיים את חייו ללא הגעה למשא נפשו, ללא בירור הצדק, ללא הבנה. ניסיונותיו ליצור קשר אנושי ואוהב מסתיימים במפח נפש, בקור ובאדישות.

לאחר קריאת הסיפור בכיתה:

יש חשיבות לנתח את המשל לפני שניגשים לנמשל. המשל אומר שיש ארבעה אלמנטים "אמתיים" בסיפור:

- המלך.
- הכסף והזהב בדרך למלך.
- אנשים שמנסים להתקרב למלך, מתגברים על מחסום אחד או שניים, מסתפקים בכסף ובכבוד שצברו, וחוזרים לביתם.
- אוהבו של המלך.

הנהרות, החיות המפחידות, החומות והמכשולים - הם אחיזת עיניים. הולוגרמה. לא אמת.

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס

תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.

מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

גם הגיבור בסיפור, אוהבו של המלך, עמד לדלג מעל החומות ורק אז שם לב שזו אחיזת עיניים. כלומר אפילו מי שמכוון מטרה, מוכרח לעבור על משוכה כלשהי שנמצאת אצלו ובולמת אותו. אפילו לאוהבו של המלך, בהתחלה נדמה שיהיה קשה.

¹שאלה מספר 1 (עמ' 164) מכוונת למטרה זו. יש להיזהר שלא להפוך את מילוי הטבלה לעבודה טכנית, אלא למלא בה תוכן:

משל	נמשל
המלך	אלוהים (יכול לייצג גם את הידע, התבונה)
חיות מבהילות	פחדים וקשיים טכניים המונעים מאתנו להגשים את חלומנו
הון רב	כבוד חיצוני המוענק לאדם – יכול להיות גם תואר 'שר' או 'רב' או 'פרופסור'
מי שנבהלו וברחו ללא הכסף	אנשים רבים שנבהלים ממטלות וממשימות, ומעדיפים שלא להתמודד
מי שלקחו כסף וברחו	אנשים שרוצים כבוד, אך לא ממש מעוניינים להגיע לאמת. (לדוגמה אנשים שלומדים / מתפללים 'שלא לשמה', רק לשם כבוד או סיבות חומריות – הם לא יגיעו לאמת)
אוהבו של המלך	האדם שבאמת אוהב את האמת, באמת מעוניין באל / באמת שהוא הקדיש לה את חייו. אדם כזה לא ישים לב למגבלות טכניות או ממשיות, יראה לנגד פניו תמיד את המטרה, יחתור אליה ללא פחד וגם ישיג. יראה את המלך המושיט לו יד.

שאלה 2 בספר, מזמנת דיון בנמשל, כלומר, למה התכוון הבעש"ט ומספרי הסיפור במהלך הדורות. נדמה שהנמשל הוא שאל לו לאדם להיות "חסיד שוטה". על האדם להתאמץ ולגלות מהי האמת הרוחנית, ולא להתפתות לאשליה. האל אינו חושף עצמו בצורה ברורה במציאות, על האדם לגלות אותו, גם תוך קשיים וסבל של קיומו. כאשר יעשה זאת, יגלה שהסבל והפחדים שלו הם רק אשליה.

נדמה שרבי נחמן מברסלב, נינו של הבעל שם טוב (אמו פייגה היתה בתה של אדל, בתו של הבעש"ט) היטיב לנסח רעיון זה באמרתו "כל העולם כולו גשר צר מאוד, והעיקר – לא לפחד כלל".

מומלץ לכרוך תשובה זו יחד עם התשובה **לשאלה 5**, ולקשור בין המסר הזה לבין מסורת של 'פתיחת שערי שמיים' בתפילת ראש השנה, תוך השוואה בין קשר פתוח וגלוי לבין הסתרה ואחיזת עיניים. במשל זה הרב החסידי מעביר לחסידיו בראש השנה את משימתם לקראת השנה החדשה, כמו כל השנים שיבואו.

שאלה 3 מתייחסת למסר של הסיפור, ובכך פותחת אפשרות להרחיב את הנמשל גם למסרים רלבנטיים בחיי התלמידים. השאלה לכיתה יכולה להיות: מהם אותם מכשולים דמיוניים? חשוב לאפשר ולעודד את התלמידים להביע נמשלים כיד דמיונם הטובה, ומתחומי חיים רבים, ולנסות להביא את הנמשל לעולמם. אפשר גם לנסח את השאלה: מה יכול להיות המסר של המשל?

¹ מילוי הטבלה באדיבותה של עפרה ליבוביץ-גולדברג, ממחברות הספר

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס
תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.
מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

תשובות אפשריות:

- ✓ כוחה של האהבה לשבור מחיצות ולהעניק כוחות-על לאדם. מי שבלבו אהבה יוכל להתגבר על כל מכשול ולבטא את האמת שבו (אפשר להיזכר במה שלמדנו בהקדמה, שהבעש"ט וראשוני החסידות ראו בכוונה וברגשות את הביטוי העילאי לאמונה, ולאו דווקא דרך הלימוד)
- ✓ ביטוי לגישה הפוסט-מודרנית ש'הכל בראש שלנו', המציאות היא אשליה, היא מה שאנו מאפשרים לה להיות. הכול תלוי בדרך בה האדם תופס את המציאות שסביבו.
- ✓ כדי להגיע לתובנות / הצלחות בחיים יש להתאמץ ולהתגבר על מכשולים. מכשולים אלו יכולים להיות בראש שלנו בלבד, ועלינו לפרש את המציאות בצורה נכונה כדי להתגבר על מה שמונע מאתנו להגשים את עצמנו (אפשר להתעמק ולבקש מהתלמידים דוגמאות למחסומים שהם מרגישים, שהם יודעים שהם רק בדמיון שלהם ועליהם להתגבר ולהוכיח זאת לעצמם).
- ✓ הנחייה לחיים – תמיד לשים לב מה אמיתי ומה מזויף. מהו שקר המתחפש לאמת, ומהי האמת העירומה.
- ✓ אנשים רודפים אחרי כסף וכבוד – שני הדברים הללו רק נראים כלפי חוץ כתנאי לאושר, אך זהו זיוף. אנשים מקדישים את חייהם כדי "לראות את המלך", להתקרב למנעמי השלטון והשררה. אך האושר האמיתי איננו תלוי בדברים חומריים בלבד.

- ✓ ניתן להקביל את הסיפור החסידי לדברי השועל בסיפור 'הנסיך הקטן' של אנטואן דה סנט-אכזופרי: "והנה הסוד שלי. הוא פשוט מאוד: רק בלב אפשר לראות היטב. מה שחשוב באמת – סמוי מן העין". גם כאן המסר הוא שעניינים שקשורים ללב, לאהבה הם על פי רוב סמויים, לא גלויים לעין. יש לחפש אותם.

מומלץ לקרוא את הסיפור [באתר זושא](#) המביא גרסה מעט שונה של הסיפור, בלוי הסבר. כמו כן מומלץ לקרוא את דברי ההסבר של המשורר והסופר בנימין שבילי, "[מחיצה כפולה](#)", כפי שמופיעים באתר. שבילי מעלה שאלות מעניינות על הסיפור, למשל: האם המלך רוצה או לא שהאדם יבוא אליו? ואולי הוא חש את שניהם בו זמנית, ויש כאן פרדוקס. ואם אכן המלך רוצה שהאדם יגלה אותו ויגיע אליו – מדוע הוא עצמו מסתתר מאחורי מחיצות כה רבות? (נסו לנסח שאלות אלו עם התלמידים, ולתת להם, כתרגיל מחשבתי, לנסות ולענות על אחת מהם).

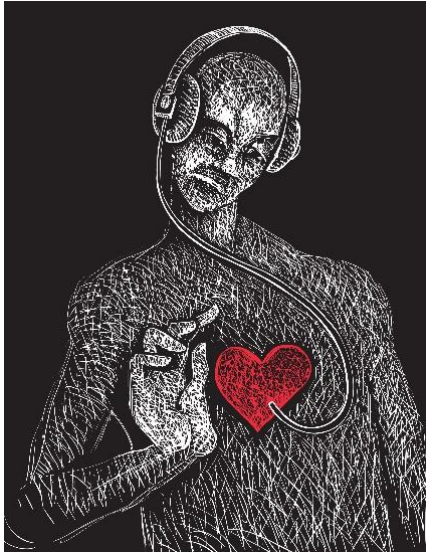
3. יורם יעקובסון (עמ' 165)

הטקסט מובא מהספר של האוניברסיטה המשודרת, "תורתה של החסידות", מאת יורם יעקובסון, מבכירי חוקרי הקבלה והחסידות. יעקובסון מציין דווקא את השינויים שתנועת החסידות ערכה לרעיונות דואליסטיים קבליים. לטענתו החסידות הדגישה את אחדות האל, בניגוד לתפיסת הקבלה המדגישה את השניות והעימות שבין כוחותיו השונים של האל, ובעיקרן הדין והחסד.

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס
תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.
taliaaq@education.gov.il מוזמנים לשלוח חומרים נוספים:

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

יעקובסון מדגיש את הצד הפסיכולוגי של החסידות. לטענתו, רק במקום אחד המשיכה החסידות להדגיש את השניות ואת הקונפליקט הפנימי – בנפשו של האדם. דברי יעקובסון יכולים להוות המשך ישיר למסר של הסיפור שזה עתה למדנו. החסידות מעודדת את האדם לגלות את האני האמיתי שלו, את נקודת האמת / היסוד האלוהי שבו. גם יעקובסון משתמש במונח החסידי של "המחיצה" הקיימת בלבם של אנשים אשר אין להם תקשורת תקופה, ברורה וכנה עם נפשם שלהם.

שימו לב שדבריו של יעקובסון מדגישים את תנועת החסידות כתנועה מודרנית, העוסקת בנפשו של האדם ובניסיון לפתור את בעיית הניכור והבדידות הקיומית שהוא חווה בחייו (וזאת בהמשך ישיר להשוואה שעשינו בין 'אחיזת עיניים' לבין סיפורו של קפקא).

מדרש תמונה (עמוד 165)

בקשו מתלמידכם להעניק כותרת יצירתית לאיור שבעמוד 165, ולהסביר את הקשר בין האיור לבין הטקסט של יעקובסון.

העשרה: 'בעיות זהות' / יונה וולך (עמוד 166)

השיר של יונה וולך מביא קול שונה בספר הלימוד, שיר של משוררת. זהו שיר קצר, שנראה על פניו פשוט וקליל, אך כפי שלמדנו עד כה – הדברים החשובים באמת סמויים מן העין, יש לחקור אותם כדי לגלות את עומקם.

לפני או אחרי הדיון בכיתה ניתן להקשיב ליונה וולך הקוראת את שירה "בעיות זהות", בקולה שלה, ובכך גם רומזת על פרשנותה. כמו כן ניתן להשמיע את [הביצוע המוזיקלי לשיר, של ערן צור ורונה קינן](#) (האזינו לפני הבאת השיר לכיתה, כדי להחליט האם הוא מתאים לכיתתכם).

שאלה 1 מעודדת בירור ראשוני של חווית השיר, הרגשות אותם הוא מעורר. לאחר בירור ראשוני זה, ניתן לבקש מהתלמידים לשאול שאלות המתעוררות בעקבות השיר:

- אל מי מדברת המשוררת לדעתכם?
- מיהי הציפור? האם היא גורם חיצוני לה, או 'ציפור הנפש' של המשוררת?
- האם זה שיר ארס-פואטי, כלומר – שיר שמדבר על מלאכת כתיבת השיר ע"י המשוררת?
- מדוע הציפור שרה שיר אחר, לא שלה? מדוע מישהו אחר מחבר את השיר של הציפור?
- אם הדוברת לא יכולה לשלוט בשירתה, מהם הגורמים שעלולים לגרום לה לומר דברים שאיננה באמת רוצה או מתכוונת אליהם?
- כשחוזרים לכותרת השיר – למי לדעתכם יש 'בעיות זהות'? למשוררת או לציפור?
- האם גם אנו מרגישים לפעמים שיש בנו כוחות סותרים, זהויות סותרות? הביאו דוגמאות.

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס
תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.
taliaaq@education.gov.il מוזמנים לשלוח חומרים נוספים:

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

שאלה 2 מבקשת מהתלמידים לערוך השוואה בין השיר לבין דברי יעקובסון, ובעקיפין גם למה שלמדנו על תנועת החסידות מהסיפור 'אחיזת עיניים'. חלק מהנושאים המשותפים הם: הפער בין מה שנראה כלפי חוץ לבין האמת, הקונפליקט הפנימי הקיים בכל אדם, לגבי נושאים רבים, התמודדות עם תחושת הייאוש והקושי הכרוכה ברצון להיות אמיתי וגלוי.

העשרה: 'קבלה ופסיכואנליזה' / חביבה פדיה (עמוד 167)

זווית ראייה פסיכולוגית נוספת של הפער בין החוץ והפנים באה לידי ביטוי בקטע מדבריה של פרופ' חביבה פדיה. באופן הפוך לשירה של וולך, הקטע של פדיה נראה על פניו סבוך וקשה לקריאה. אך בעת הניתוח נראה שדבריה ברורים וכל אדם יכול להתחבר למסר שלו. בדומה לקטעים הקודמים גם כאן מושם הדגש על הפער הקיים (והמטריד) לעיתים קרובות בין החוץ והפנים, בין מה שאדם משדר כלפי חוץ, ומה חושבים אנשים עליו – לעומת מה שבאמת מתרחש בלבבו פנימה. יתירה מכך, פדיה מדגישה שלעיתים הזיוף מתקיים באדם עצמו, האדם מרמה את עצמו ("פתלתלות הן דרכי הרמאות העצמית").

שאלה 1 עוסקת בהבנת הנקרא, שתסייע גם בהבנת הרעיון. פדיה מביאה כדוגמה אנשים שלכאורה הם אנשים רוחניים, טהורים: האחד - אדם סגפן, המונע מעצמו את הנאות החיים, העושה מעשי חסד ורואה עצמו כצדיק, ואילו השני מכור לחוויות רוחניות של תודעה ולמידה. ניתן להסיק מדוגמאות אלו שגם אנשים שחושבים שהם רוחניים, נעלים וצדיקים יכולים להיות למעשה אנשים חסרי תוכן פנימי עצמאי, שכל מה שמכוון אותם הוא הדימוי שלהם בחברה. הם עוטים את הדימוי הצדקני שלהם כאדם שעוטה מעיל פרווה. לובש הפרווה מתבלבל וחושב שהפרווה היפה היא חלק ממנו, מעצמיותו, אך הוא טועה. הפרווה חיצונית לו. מבחוץ – הוא נראה הדור ויפה, אך בנפשו יש ריקנות גדולה. הדוגמאות הללו מביאות דווקא אנשים אשר עוסקים בנושאים חיוביים, והתנהגותם חיובית. פדיה טוענת שהחשוב הוא מה מקור המעשים, המניע להתנהגות – האם הם נובעים ממוטיבציה פנימית, ערכים פנימיים או מרצון לזכות בדימוי חיובי על ידי הקהילה והחברה, או לחלופין להיות שבוי בידי דימוי עצמי מוטעה.

שאלה 2 עוסקת בדימוי הקליפה. (שימו לב לתמונה שבתחתית עמוד 167...) "עלול שלא להיות אלא קליפה, יצור ריק, חסר קיום וגרעין עצמי, קליפה שאינה אלא השתקפות של תפיסת החברה את אותו אדם, או התמסרותו לדימוי העצמי שלו על אודות עצמו".

בעמוד 154 למטה כתוב בהסבר על הקבלה: "... את העולם שנברא על פי קבלת האר"י, ניתן לצייר כערמות של רסיסי כלים שבורים, או קליפות שבתוכם נותרו ניצוצות של אור אינסוף הכלוא למעשה בתוך הקליפות הללו. כל מה שאנו רואים בעולם הזה.. הוא למעשה קליפה שבה חבוי ניצוץ אלוהי בדרגה מסוימת, שנכלא בה כתוצאה של הקטסטרופה שקרתה בבריאת העולם."

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס

תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.

מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

פדיה ממשיכה את הדימוי הקבלי, ואומרת שבני אדם שאינם מבטאים את התוכן האמיתי שלהם, או שמונעים רק על ידי גורמים חיצוניים להם – הם כקליפה ריקה. האדם – ככלי ריק. מבחוץ הקליפה או הכלי נראים שלמים, הכול טוב. אך רק האדם יודע מה קורה בתוך נפשו פנימה, אם רק יחקור ויהיה ישר עם עצמו. הוא ידע אם הכול מצג חיצוני ואז הוא ככלי ריק, קליפה ריקה או שמעשיו נובעים ממחשבותיו ותכונותיו האותנטיות.

שאלה 3 מעודדת את התלמידים למצוא את ההקשר הרלוונטי בין הטקסט לבין חייהם. מתי הם הרגישו מין 'נתק' בין הדימוי העצמי שלהם לבין הדימוי שלהם בעיני אחרים? האם נתקלו פעם באדם שגילו שאין תוכו כברו? כיצד גילו זאת? האם הם עשו/עושים דברים רק כדי לקדם את הדימוי שלהם בחברה ולא ממניעים פנימיים ואמיתיים?

שאלה 4 מזמנת עיבוד של תשובות לשאלות אלו על ידי ניסיון של התלמידים להפיק לקחים לחיים מתוך התובנה הזו.

4. סכנת העצבות המשתלטת / צוואת ריב"ש (168-170)

מדרש תמונה: "יש לי סיכוי להינצל" (ציירת: חני כהן זדה)

הביטו בתמונה שבעמוד 168. מה אתם רואים בציור? התלמידים יכולים לכתוב ולהקריא בכיתה מה לדעתם האדם שבציור אומר לעצמו.

כמובן שאלת המפתח – מה הקשר שבין ציור זה לבין הטקסטים הקודמים שלמדנו עד כה בפרק זה? עניין השניות המצויה בכל אדם, המתח בין ההתנהגות החיצונית לתחושה הפנימית, עימותים פנימיים בין ה'קולות' השונים, שניתן לכנותם 'היצר הטוב' ו'היצר הרע', השאלה - מיהו ה'אני' האמיתי?

תנועת החסידות קמה במזרח אירופה במאה ה-18. באופן כללי מצבם של היהודים היה רע מכל הבחינות: כלכלית, מעמדית, וכמובן – חוסר ביטחון אישי. על רקע זה קמה תנועה שניסתה לעודד את חבריה, לנחם אותם ולומר להם שזה בסדר שאין להם יכולת להקדיש את מרבית זמנם ללימוד תורה בגלל שהם עסוקים בפרנסת המשפחה, שהעיקר הוא האמונה שבלב והדבקות באלוהים.

הרצון לעודד ולנחם את היהודים בא לידי ביטוי גם ברעיון שלא משנה כמה המצב קשה, אין מקום לייאוש ולעצבות. הללו הם ביטוי מוחשי לכוחות שליליים, שאינם מקדמים את האדם. על היהודי להיות שמח תמיד, בטוב וברע, למצוא בלב פנימה כוחות נפש להתמודד עם סבלות החיים מתוך שמחה ותקווה.

המתח הזה שבין החיים האכזריים, לבין כוחה של השמחה, הבאה לידי ביטוי גם בניגון ובריקוד, ניתן למצוא בשיר המקסים "הבלדה על סוס עם כתם על המצח" בביצוע הנפלא של חווה אלברשטיין, או בביצוע מחודש יותר של "הגורבטון". אפשר

להצטרף אליהם בשירת "אי אי אי" ☺.

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס

תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.

מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

אי-אי-אי...

השירה חלפה עברה ומושקה אז נזכר :
"הי, בכמה יעלה לי זה הסוס הנהדר?
עם כתם על המצח
וכתם על הגב
ושערה של כסף זוהרת בזנב"

"מאה רובל" סח הגוי ומושקה אז משיב :
"חמישים שילמתי כבר, אתן עוד חמישים"
"לא לא ולא צוחק הגוי פה יש מסחר הגון
תמורת החמישים קיבלת כבר את הניגון
זה לא הולך ביחד
ושיר אינו חינם".

הצניע מושקה את צרורו והסתלק משם
טייל בין דוכני השוק לרגע לא עמד
ולעצמו זימר הוא את השיר אשר למד :

אי-אי-אי...

ממש מעבר ליריד א-הו איזה מזל!
עומד לו גוי אחר בכלל עם סוס לבן כנ"ל
עם כתם על המצח
וכתם על הגב
ושערה של כסף זוהרת בזנב?
והגוי משמיע שיר הקשיבו ושמעו
מן ניגון שהוא המשך של הניגון ההוא :

אי-אי-אי...

בלדה על סוס עם כתם על המצח

מילים: יורם טהרלב

לחן: מתי כספי

"האם ראית את הסוס הנהדר הזה?
רוץ אל היריד מהר וקנה לי סוס כזה
עם כתם על המצח
וכתם על הגב
ושערה של כסף זוהרת בזנב"
כך אמר לו הפריץ, למושקה הסייס
ונתן לו מאה רובל שייצא מיד.

הולך לו מושקה ליריד ואוי איזה מזל
ליד פונדק עומד לו גוי עם סוס לבן כנ"ל
עם כתם על המצח
וכתם על הגב
ושערה של כסף זוהרת בזנב
והגוי, בחור צעיר, ניצב לו והוזהר
ומתחת לשפמו הוא שר ניגון כזה :

אי-אי-אי...

"נא למדני את השיר, עשה נא לי טובה"
כך אומר לו מושקה, והגוי- בפיו תשובה :
"יתשלם לי קודם
כמו שמקובל
מחירו של הניגון הוא חמישים רובל"
מושקה את צרורו מוציא ומשלם מיד
ואחרי דקה שרים שניהם כאיש אחד.

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס

תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.

מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

עם כתם על המצח וכתם על הגב
ואחריו מגורשים אישתו וילדיו
ובדרכים בין כפר לכפר בין יער לבין עיר
גם ברעב וגם בכפור הם לא חדלו לשיר:

אי-אי-אי...

ויום אחד אחרי שנים הגיעו בדרכם
אל עיר הפלך בה ישב הרב המפורסם
הרב ישב בנחת נעץ בהם מבט
יצאו אז כוכבים שלושה של מוצאי שבת
שאל "מנין באתם ולאן תלכו ללון?"
והם ניסו לומר לו אך יצא להם ניגון:

אי-אי-אי...

צחקו סביב האברכים צחקו החסידים
אבל אצל הרב במצח זעו הורידים
היכה הרב על שולחנו
ובקולו הרעים:
"האמנם חרשים אתם האם אינכם שומעים?
הרי אל הניגון הזה חיכינו מתמיד
אותו נשיר כשיבוא משיח בן דוד"

אי-אי-אי...

"נא למדני את השיר, עשה נא לי טובה"
כך אומר לו מושקה, והגוי- בפיו תשובה:
"תשלם לי קודם

כמו שמקובל

מחירו של הניגון הוא חמישים רובל"
מושקה את צרורו מוציא ומשלם מיד
ואחרי דקה שרים שניהם כאיש אחד

אי-אי-אי...

וכשגמרו לשיר שוב הוא נזכר:
"הי, כמה יעלה לי זה הסוס הנהדר
עם כתם על המצח

וכתם על הגב

ושערה של כסף זוהרת בזנב?"

"מאה רובל", סח הגוי ומושקה "אי אי אי
חמישים שילמתי ואוסיף את מגפיי".
"לא לא ולא הסוס לחוד מאה רובל עולה
חמישים שילמת לי על הניגון הזה"

אי-אי-אי...

חוזר לו מושקה בלי הסוס והפריץ אהה
חובט בו וזורק אותו מתוך האחוזה

שאלו:

- מה עצוב בשיר? ומה שמח?
- מה גורם לכם לעצב? מה אתם עושים כאשר אתם עצובים?

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס
תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.
מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaag@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

צוואת הריב"ש : הטקסט בעמוד 169 לקוח מספר הנקרא 'צוואת הריב"ש', ליקוט מאמרותיו של הבעל-שם-טוב שנכתבו על ידי תלמידו רבי ישעיה מיאנוב.

לאחר קריאת הטקסט ניתן לשאול מהו הדבר שעליו מצביע הטקסט כגורם המרכזי לעצבות האדם? באיזו מידה גורם זה קיים גם היום? האם גם אתם לפעמים ביקורתיים מדי כלפי עצמכם או מוותרים לעצמכם?

שאלה 7 מכוונת לשאלה חשובה – מה חיובי בשמחה? מה התרומה של האופטימיות לחייו של האדם, גם – ואולי דווקא כאשר – הוא עובר משברים וקשיים? האם יש לדעתכם גם בעייתיות עם שמחה בזמן קושי? האם אין יתרון גם לעצבות? האם אנשים נוטים יותר להיות עצובים או שמחים? האם יש מינון 'נכון' של שמחה ועצב?

שאלה 8 בעמוד 170 מאירה מרכיב מרכזי נוסף בתנועת החסידות והיא היחס לאל. אילו יחסים מתקיימים בין האלוהים לאדם על פי הטקסט?

האלוהים מוצג כבעל אמפטיה לאדם, הוא יודע את כוונותיו הטובות, ואינו מקפיד על כל מצווה ועבירה. ואם הבורא מתנהג כך, על אחת כמה וכמה שעל האדם להתעודד, ולא להיות קפדן מדי כלפי עצמו.

מדרש תמונה - בעמוד 170

מהם שלושת הרגשות המיוצגים בסמיילים?
ציירו סמיילי שמתאים למצב הרוח שלכם כרגע.

חלק ב: רבי נחמן מברסלב

1. התיקון על ידי שמחה (171-173)

הצעה לפתיחה - מדרש תמונה: "הכנר" של מארק שאגאל, ו"ריקוד יהודי" של אונישנקו (שניהם בעמוד 171)
ניתן לבקש מהתלמידים לערוך חיפש באינטרנט ולמצוא מידע תמציתי אודות שני הציירים הללו.

נסו למצוא מוטיבים של שמחה ושל עצבות בכל אחת משתי התמונות. את המוטיבים שהתלמידים מעלים יש לכתוב על הלוח אלו מול אלו.

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס

תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.

מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

הטקסט הראשון של ר' נחמן מברסלב, נינו של מייסד החסידות, מוכר למי שלימד את "חלונות חג לראש השנה וליו"כ".

הטקסט קצר, תמציתי, ממש כמו סלוגן – ומהדהד את דברי הטקסט הקודם שלמדנו בעמוד 169.

שאלן - מהי הנחת היסוד של ר' נחמן בטקסט זה?

הנחת היסוד היא שבכל אדם ואדם יש פגמים, אנשים אינם מושלמים כלל וכלל, וכתוצאה מכך מעשיהם אינם תמיד ראויים או טובים. ר' נחמן מייעץ לחסידי, ולא רק להם, לא ליפול ברוחם, לא להתיימש מהתובנה שאתה לא מושלם, אלא להפך – להפוך עובדה זו למקור כוח: אם יש לי כוח לקלקל כל כך הרבה, כך יש לי גם כוח לתקן הרבה. זו בהחלט דוגמה לראיית חצי הכוס המלאה, ומתכוון לחיים אופטימיים, גם על רקע מציאות עגומה וקשה.

ראיתם פעם את חסידי ברסלב, עם הכיפה הלבנה הגדולה של רב נחמן, מנצלים את הזמן ברמזור אדום כדי לקפוץ מהאוטו, לרקוד ולשיר עד שמתחלף הרמזור? אנו נראה בטקסט הבא את המקור לגישה זו.

ר' נחמן לא רק מייעץ להיות בשמחה תמיד, אלא הוא נותן לשמחה דרגה של מצווה, קדושה, ואילו העצבות נתפשת כחטא, דבר אסור שיש להתרחק ממנו.

האם לדעתכם ר' נחמן מתעלם מכך שרגשות עצב וייאוש הם חלק ממנעד הרגשות האנושיים הלגיטימיים?

אין באמת התעלמות מרגשות קשים. הטקסט אומר במפורש שלהיות בשמחה תמיד זו עבודה קשה, הדורשת התגברות על רגשות טבעיים. השמחה בדרך כלל אינה באה מאליה, בוודאי לא נוכח קשיי החיים וצרות שאנו נתקלים בהם יום יום (ובודאי לא על רקע הביוגרפיה וסיפור חייו הקשה של ר' נחמן), אבל על האדם להכריח את עצמו להיות שמח.

שאלו את התלמידים: האם לדעתכם אדם יכול להכריח עצמו להרגיש משהו? האם אדם יכול להכריח את עצמו להיות שמח? כיצד? האם אתם נכנסתם פעם למסיבה עם מצב רוח רע, והחלטתם שאתם מכריחים את עצמכם להצטרף לשמחה ולשמוח באמת? ואם כן - האם הצלחתם בכך?

בחלק השני של הפסקה יש שתי הסתייגויות מהפסקה הראשונה: יש הבנה שגם לשברון לב ולבכי יש מקום בחייו של האדם, ועל כן ההנחיה היא לתת מקום לאותה עצבות, אך לגדר אותה לזמן מסוים ביום, בו האדם יכול לשטוח את לבו לפני אבינו שבשמים (או חבר, או פסיכולוג, או דיבור פנימי אישי...)

אחד ההבדלים שבין שברון לב לעצבות הוא משך הזמן. יש להעניק מקום מסוים לשברון הלב בסדר היום, מקום להוציא בו את התסכולים, האכזבות, הכעסים, הצער. אך אין להפוך מצב זה למצב השולט בחייו של האדם. אסור לשקוע בתהומות עצבות. על האדם להיות בשמחה, כמעט תמיד.

שמחה אינה זהה להוללות. היכן לדעתכם עובר הקו בין הבעת שמחה לבין הוללות? האם קל או קשה להבחין בין השניים? האם קרה לכם ששמחתם, והשמחה הפכה להוללות ואחר כך הפכה לעצב וחרטה?

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס

תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.

מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

בהמשך לשאלה 1 בעמוד 173, ניתן להרחיב ולשאול על הגישה העומדת מאחורי הליצנים הרפואיים שבתי החולים מעסיקים, בעיקר במחלקות הילדים. מהי הנחת היסוד של פעילות זו?

שאלה 2 : תלמידים שלמדו 'שמונה פרקים ברמב"ם' יוכלו להתמודד עם שאלת השוואה זו. נראה שלמרות ההבדלים העצומים שבין הפילוסופיה של רמב"ם לזו של תנועת החסידות, דווקא כאן יסכימו שניהם. האדם יכול, וצריך, לשלוט על תכונותיו, רגשותיו ומעשיו. זה ייחודו כאדם. רמב"ם מתעכב בעיקר על רגש הכעס, שהוא רואה בו את הרגש הבעייתי ביותר. הוא מעכב נבואה, כלומר, מפריע לאדם לראות את המציאות נכוחה. בשעת כעס אנו מעמידים את רצונותינו ואת האגו שלנו במרכז, וכשמשהו לא עולה בקנה אחד עם רצוננו – אנו כועסים ובכך מאבדים שיקול דעת מאוזן. בדומה, רבי נחמן מתייחס לעצבות. העצבות אינה מאפשרת זרימה חיונית של החיים, היא מביאה לשקיעת הרצון והמוטיבציה של האדם לתקן ולהיטיב דרכיו, ומפריעה לו להתמודד עם קשיי החיים.

איך אתם מבינים את הביטוי "אין שלם יותר מלב שבור"? ביטוי זה חסידי אופייני כי הוא מכיל בתוכו את אחדות הניגודים. דבר והיפוכו שהופכים לשלמות אחת. הטקסט מסתיים עם אמירה מעשית ביותר: על האדם להשתדל לשמוח רוב שעות היום, ולהקדיש גם זמן לשטוח צרותיו מלבו השבור, אך לא לשקוע ברחמים עצמיים ולא להגיע לדיכאון וייאוש.

בהמשך לטקסט שלנו "אף שגם לב נשבר הוא טוב מאוד", כדאי להשמיע בכיתה את שירה של נעמי שמר, שכתבה על בסיס דבריו של רבי נחמן: "[אין דבר שלם יותר מלב שבור](#)" כאן מתוך המחזמר "סימני דרך" בביצועם של רוני דלומי ומתן שביט (הסאונד לא איכותי אך התלמידים מכירים את המבצעים. ניתן גם לבחור ביצוע אחר).

אפשרות נוספת היא השיר: "[לב שבור הוא לב שלם](#)" של ברי סחרוף, בשיר שייתכן וידבר יותר לתלמידינו.

שימו לב לטקסט הנוסף המופיע בשאלה 6, העורך הבחנה בין "לב נשבר" ל"עצבות".

מדרש תמונה: עמוד 173

מי יכול למצוא את הקשר בין התמונה בעמוד זה לבין הטקסט המופיע באותו עמוד? מה מביעה התמונה? איזה סוג קשר בין אדם ואלוהיו בקטע זה?

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס
תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.
מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

2. חופר הטיט והמרגלית (174-176)

המעשייה של רבי נחמן, על חופר הטיט והמרגלית, מאתגרת למדי. קודם כל – בגלל השפה- מצד אחד עברית די עילגת ומיושנת, ומצד שני רמיזות של יידיש. כדאי להתייחס לקושי זה עוד לפני קריאת הסיפור/משל, ולהצביע על היתרון של האותנטיות של המעשייה העממית, שבעצם סופר בעל פה, והועלה על הכתב רק מאוחר יותר, בידי רבי נתן, תלמידו של רבי נחמן.

בנוסף, האלגוריה לא לגמרי ברורה. גם כאן יש לציין שיתרון העמימות הוא בכך שניתן לדרוש עליו, ולתת לו פירושים שונים בכל דור ודור. יש שיגידו שגם מוסר ההשכל בעייתי משהו, אך כוונתנו כאן להראות דברים כהווייתם ולנסות לברר את פשרם.

ייתכן ונחוץ לתווך לתלמידים מספר מילים לפני הקריאה:

טיט – בוץ, חומר לבניין.

מרגלית – אבן יקרה, פנינה.

בסיפור יש בלבול קטן ומכונה האבן היקרה הן בשם "מרגלית" והן בשם 'דימענט' = diamond = שזו אבן יהלום. נגידים – עשירים בעלי מעמד.

פירוש פשט המעשייה:

- אדם עני, חופר טיט, גילה בחפירתו אבן יקרה.
- מומחה אמר לו שהאבן כה יקרה שרק בעיר הגדולה, לונדון, יהיו אנשים עשירים מספיק שיוכלו לשלם לו תמורתה.
- האדם היה כה עני שהיה צריך למכור את כל חפציו רק בשביל הוצאות הנסיעה לנמל.
- לא היה לו כסף לשייט בספינה, ולכן הראה את המרגלית לקפטן של הספינה.
- הקפטן הסיק מכך שמדובר באדם אמיד, ולכן הכניס אותו למחלקה הראשונה ופינק אותו כל הנסיעה.
- במהלך הנסיעה המלצר זרק בטעות את המרגלית לים.
- העני נכנס ללחץ עצום, הוא פחד מאוד, וכמעט יצא מדעתו. לבסוף החליט להתנהג כאילו כלום לא קרה, להמשיך להתנהג כאילו הוא שמח, ושעדיין יש בידיו את המרגלית.
- הקפטן אמר לו שברצונו לקנות הרבה תבואה בלונדון, והוא מרגיש שהוא אדם ישר ונבון, הוא רוצה לקנות את התבואה על שמו של הנוסע, כדי שלא יהיה פתחון פה למישהו להגיד שהקפטן גנב את התבואה מהמלך בלונדון. הוא גם הציע לשלם לו עבור הטובה הזו.
- כשהגיעו ללונדון הקפטן מת (באופן מסתורי ולא ברור), והעני קיבל את כל התבואה שהייתה רשומה על שמו, שערכה היה פי שניים מערך המרגלית.

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס

תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.

מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

המסר כפי שמופיע בגוף הסיפור:

- א. המרגלית לא נשארה בידיו של חופר הטיט, כי היא לא היתה שלו מלכתחילה, הוא רק מצא אותה בבוץ.
- ב. חופר הטיט זכה בתבואה ובעושר בזכות בחירתו לעשות את עצמו שמת, למרות שהיה עצוב מאוד מאיבוד המרגלית, ולמרות שפחד מאוד מהעתיד לקרות לו.

- אפשר לשאול את התלמידים האם הם מאמינים בגישת "fake it till you make it"? מה היתרונות ומה עלולים להיות החסרונות של גישה זו?

להלן הצעתה של עפרה ליבוביץ-גולדברג, ממחברות ספר הלימוד, לנמשל, בהתייחס לשאלה 6 עמוד 176:

"באופן שבו תלמידיי ואני קראנו את הסיפור, התבואה היא הטוב שמקבלים כשמתגברים על יצר הרע של העצבות. לטוב הזה יש ערך פנימי, ללא קשר להערכה החיצונית אליו. המרגלית איננה מייצרת דבר. היא פאסיבית - גילו אותה ואיבדו אותה, וערכה נובע אך ורק מהסביבה. לעומת זאת התבואה מפעילה - בלעדיה יש רעב ומוות, ואיתה יש צמיחה שגשוג ושובע. התבואה טובה לכולם ונכנסת פנימה, לגוף. בנוסף ליתרונותיה, ערכה של התבואה כפול מערכה של המרגלית. הוא זכה בתבואה בזכות מאמץ והתגברות. ולכן התבואה היא שלו - בזכות זה שהחזיק מעמד.

לכן בנמשל שלנו התבואה היא הישג שהוא באמת שלנו. הישג שהגענו אליו במאמצים ולא בקלות. המאמץ המדובר הוא מסוג ספציפי - להתגבר על תחושת הריקנות, להתגבר על ההרגשה שאינך יכול. לא סתם מאמץ, מאמץ שבא בעקבות ערעור יסודות הביטחון העצמי. ערעור הבסיס שעליו בנינו את תחושת המסוגלות שלנו. אם אנחנו מאמינים שאנחנו יכולים - ונצליח אם רק נתאמץ, זה יפה, אבל הרבה יותר קשה להתאמץ ולהשקיע כשנדמה לנו שאין לנו יכולת להצליח. זה המבחן וזו ההתגברות האמתית.

ר' נחמן מדבר על הסוג השני:

חופר הטיט לא עשה בספינה דבר. הוא לא עבד, לא חפר ולא הניב. הוא ריכז מאמץ רק במטרה אחת - לשמור על מצב רוח טוב. והקפיטאן זיהה אצלו תכונות נוספות - שהוא חכם וישר לב. כלומר הביטחון העצמי הוא אמת!

דוגמה בחיינו: תלמיד/ה שלנו עשוי להתקבל לתפקיד בצבא, אבל עלול להגיע למרה שחורה עם הכישלון הראשון. הסיפור הזה, של הצלחה וכישלון מתאים לכל אדם, ועשוי לעודד כל אדם.

שאלה 9 מחזירה אותנו לשאלה המרכזית של הספר: כיצד קשורים המסרים העולים ממעשייה זו של רבי נחמן לתורת החסידות?

חשוב לשאול שאלה זו בכיתה – אם כדיון, ואם כשיעורי בית, תוך הפניית התלמידים לדברי המבוא. היופי הוא שניתן לענות מגוון תשובות לשאלה זו.

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס

תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.

מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

תנועת החסידות מסמנת את העצבות כרע ואת השמחה כטוב. כפי שלמדנו, זה לא מקרי שאבן היסוד של מה שנחשב לטוב או לרע בחסידות איננו קיום או אי קיום מצווה, ואיננו גם לימוד או חוסר לימוד תורה.

החסידות מסמנת שני רגשות מרכזיים, שסביבן אדווה של רגשות נלווים, כדי להבחין בין טוב לרע.

רבני תנועת החסידות לא התעלמו מהמצב הקשה בו היו נתונים יהודי מזרח אירופה במאה ה-18, וגם בהמשך. אדרבה, התנועה החסידית צמחה כתגובה למצוקות, לתנאים הכלכליים הקשים, לפוגרומים. מייסדי תנועת החסידות שאפו להעניק מקום של נחמה ליהודים בגולה הדוויה על ידי כך שהחזירו ליהודים את האפשרות לשלוט בגורלם, ולו רק מבחינת תפיסת עולמם ותגובותיהם למציאות הקשה. החסידות לימדה שעל האדם לנסות להיות שמח תמיד, גם כשאין נסיבות שמחות. התנהגות שמחה – ריקודים, שירה, חיוך – הם שיביאו תחושה טובה יותר בחיים, וסיוע להתגברות על הקשיים האובייקטיביים, החיצוניים לאדם. על האדם להילחם ברוע האמיתי, שקיים בתוך האדם פנימה – תחושות של עצבות המביאות לשקיעה, לייאוש, לחוסר תקווה בעתיד טוב יותר, לפסיביות מוחלטת כלפי החיים. ניתן לומר שהרעיונות של תנועה דתית עממית זו, הם פסיכולוגית המונים המגובה בתפיסת עולם אמונית-דתית, המושפעת רבות על ידי רעיונות קבליים.

מדרש תמונה: "שטעטל" / חנה קוולסקה, עמוד 177

הציירת היהודייה, חנה קוולסקה, נולדה בפולין בשנת 1907. היא למדה אמנות בברלין, ומשם עברה לפריז. קוולסקה הרבתה לתאר את החיים בעיירות היהודיות של פולין כפי שזכרה אותם מילדותה, כפי שמדגים הציור שלפנינו.

הנחו את התלמידים להתבונן בציור, ושאלו:

- באיזו שנה ציירה את הציור? כמה שנים לפני כיבוש פולין ע"י הגרמנים?
- מה מאפיין את הציור מבחינת הצבעים? מה ניתן ללמוד על כך מזיכרונות הילדות שלה בשטעטל?
- מה מופיע במרכז הציור? האם ניתן להעניק לכך משמעות סמלית?
- איזה בניין נמצא במקום הגבוה ביותר בעיירה?

הציירת חנה קוולסקה נשלחה לאושוויץ כנראה בשנת 1942, ונרצחה שם בשנת 1943.

העשרה: צמיחתה של תנועת החסידות – רקע היסטורי (עמ' 177-178)

פתחנו את הפרק בהמלצה למורה לקרוא קודם כל העשרה זו. להלן דברים נוספים, ברוח הקטע המופיע בעמודים 177-178, הדברים מהווים גם המשך ישיר לדיון מדרש התמונה שבעמוד זה:

הפרקים הבאים עוסקים בשואה. מבין ששת המיליונים של יהודים שנרצחו בידי הנאצים ועוזריהם בשואה, רבים היו חרדים-חסידים. התנועה החסידית טיפחה את מושג 'הצדיק', הרב שמנהיג את הקהילה. היו קהילות בהן הרב הורה לחסידיו לעזוב

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס

תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.

מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il

מדריך למורה "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק שישי – הטוב והרע בחסידות

את אירופה, אך מרבית הרבנים לא שעו לבקשות התנועה הציונית לעזוב את אירופה בשנות השלושים ולעלות לארץ ישראל. למרות שקהילות שלמות נכחדו לגמרי, יש כיום קהילות חסידיות רבות ומגוונות, החיות במדינת ישראל, כמו גם במקומות רבים ברחבי העולם. חלק מבני הקהילות הללו הפכו להיות דומים בעקרונותיהם לליטאים, 'המתנגדים' (שם זה הוענק להם כי התנגדו נמרצות לתנועת החסידות, שראו בה סכנה לעיקרון המרכזי של תלמוד תורה). קהילות חסידיות אחרות (המוכרות יותר הם חסידויות חב"ד וברסלב) ממשיכות את הרעיונות של מייסדי תנועת החסידות.

שרידי קהילות החסידים הקימו את ה'חצרות' מחדש. הזרם החסידי נחשב כיום לזרם הגדול ביותר מבין החרדים. יש חסידויות רבות, ששמותיהן כשמות העיירות היהודיות (ה"שטעטלים") במזרח אירופה, מהן הגיעו (לדוגמא: חסידות בעלז, ויז'ניץ, גור, סאטמר). חלק מהקהילות נחבאות אל הכלים, חלקן פעילות במסגרת הממסד של מדינת ישראל (אם כי ברובן הגדול אינן מחשיבות עצמן לתנועות ציוניות, וחלקן אף מתנגדות באופן גורף לרעיון מדינה יהודית לפני בוא המשיח). העולם החרדי-חסידי מרתק, סוער, מלא מלחמות פנימיות המבוססות בעיקר על שררה וכוח, בצד פעילויות מרשימות של עזרה הדדית וקהילתיות תומכת.

כותבים: זמרת דפני, אסף דה-פריס
תודה לכל המורים ששלחו וסייעו בחומרים לימוד ועזר.
מוזמנים לשלוח חומרים נוספים: taliaaq@education.gov.il